УДК 8.811.112.2

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У НІМЕЦЬКОМОВНІЙ ПЕРІОДИЦІ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

Чепурна З. В., Лисенко Г. Л.

У статті здійснена спроба вивчення комплексу проблем, пов'язаних з перекладом фразеологічних одиниць, розглядаються труднощі перекладу німецьких фразеологічних одиниць українською мовою, пропонуються прийоми перекладу фразеологізмів німецької преси.
Ключові слова: фразеологізм, неповний фразеологічний еквівалент, відносний фразеологічний еквівалент, публіцистичний текст.

В статье делается попытка изучения комплекса проблем, имеющих место при переводе фразеологических единиц, анализируются проблемы перевода фразеологических единиц на украинский язык, а также предлагаются приемы перевода фразеологизмов немецкой прессы.
Ключевые слова: фразеологізм, неполный фразеологический эквивалент, относительный фразелогический эквивалент, публицистический текст.

The article attempts to analyze the range of problems, evolving while translating phraseological units. It highlights the difficulties of German phraseological units rendering into Ukrainian language and offers methods for translation of German press phraseological units.
Key words: phraseological unit, partial phraseological equivalent, relative phraseological equivalent, journalistic writing.

Актуальність статті полягає в тому, що переклад фразеологічних одиниць (ФО) все ще викликає немалі труднощі, особливо в галузі публіцистики, які обумовлені не досить глибоким усвідомленням особливостей їх функціонування та перекладу.

Нашим **завданням** є дослідження використання фразеологізмів у сучасній німецькій пресі, визначення способів їхнього перекладу, а також використання цих способів на практиці.

Практичне значення статті полягає в можливості використання результатів дослідження у викладанні порівняльної лексикології, а також при укладанні перекладних фразеологічних словників.

Вибір публіцистики для аналізу обумовлений тим, що газетна лексика та газетний матеріал демонструють сучасний міжрегіональний узус німецької мови, характеризуються тематичною, стилістичною та авторською різноманітністю.

Переважна більшість загальнонаціональних фразеологізмів у сучасній німецькій пресі утворилась безпосередньо на національному ґрунті й відображає найрізноманітніші сторони німецького побуту. Окрім власної культури, на становлення фразеологічного фонду впливали культури інших народів, з якими контактували німці.

У вітчизняному і світовому мовознавстві набула широкого визнання семантична класифікація фразеологічних одиниць В. В. Виноградова.

В основу фразеологічної теорії В. В. Виноградова покладено ступінь видзміни значення слова при різних синтаксичних і стилістичних умовах фразо утворення [3, с. 152]. Зважаючи на це, Виноградов розрізняє три групи ФО – фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення [3, с. 153].

Зберігши три основні класи фразеологічних одиниць за схемою В. В. Виноградова, М. М. Шанський у своїй роботі "Фразеология современного русского языка" виділив четвертий клас – фразеологічні вирази. Фразеологічні вирази – це ФО, до яких належать такі сталі у своєму складі і вживанні фразеологічні звороти, які є не лише семантично подільними, але й складаються зі слів з вільним значенням [8, с. 20]. Специфікою їх є те, що вони не створюються мовцями, а відтворюються як готові структурні і значеннєві одиниці. Чернишова І. І. виділяє наступні різновиди

фразеологічних виразів: а) *крилаті слова* – літературно підтверджені вирази, які часто використовуються в повсякденні. Крилатими вважаються також слова, запозичені з кінофільмів, реклами та інших джерел, наприклад: *Alle Menschen lügen – усі брешуть (телесеріал "Доктор Хаус")*. б) приказки: наприклад: *Da liegt der Hund begraben – так ось де собака зарита!* [7, с. 46].

Широке розуміння фразеології представлено і в працях інших філологів. Вони, наприклад,стверджують, що до фразеологічних засобів мови належать не лише ідіоми, але і приказки, прислів'я, афоризми письменників, крилаті рядки віршів, сталі формули і звороти науково-термінологічного характеру, деякі канцелярські штампи і т. д.

Спробу систематизації сталих фразеологічних сполук у функціональному аспекті здійснив С. Г. Гаврин. Він виділяє п'ять основних типів:

1. Образно-виразні сталі сполуки, до яких належать: а) метафоричні одиниці: *Es kreißen die Berge und gebären eine Maus – гора народила мишу;* б) сполуки з метафоричними компонентами: *Apfel der Zwietracht – яблуко незгоди;* в) сталі порівняння: *wie sein eigenes Auge hüten – берегти як зіницю ока;* г) евфемізми: *in den Kot treten – змішати з брудом.*

2. Еліптичні сполуки, які поєднують усічені сталі сполуки слів: *Hals-und Beinbruch – ні пуху, ні пера.*

3. Термінологічні фразеологізми, які охоплюють терміни науки, техніки, мистецтва: *das Ding in sich – річ у собі.*

4. Афористичні фразеологізми: *Freundschaft bewährt sich in der Not – друзі пізнаються в біді.*

5. Ідіоми – всі сталі словосполучення, які втратили внутрішню форму: *sei es,wie es sei! – була не була!*

Н. Н. Амосова виділяє у функціональній класифікації *контекстологічні сполуки,* які ототожнюються зі сталими утвореннями і в класифікації В. В. Виноградова називаються фразеологічними сполученнями.

Переклад ФО у текстах періодичних видань часто становить серйозні труднощі. Особливо цікавими і складними для перекладу є "навантажені" заголовки, побудовані на грі слів. При перекладі неможливо скопіювати форму оригіналу. Необхідно спробувати відтворити для читача смислову, емоційну та зображальну специфіку.

Труднощі перекладу фразеологізмів можуть виникнути і у зв'язку з тим, що в текстах німецької преси згадуються ті чи інші явища, які відсутні в культурі мови перекладу. Ще одна причина виникнення труднощів полягає в своєрідному індивідуально-авторському використанні ФО у німецьких публіцистичних текстах. Як і у випадку гри слів, тут можна застосовувати при перекладі авторський оказіоналізм – власний, створений спеціально для даного контексту індивідуальний фразеологічний еквівалент, який повинен виконати функціональне навантаження оригіналу. У текстах німецької преси досить часто використовуються такі трансформаційні прийоми і методи перекладу як граматичні заміни (форми слова,частини мови, члена речення), лексико-семантичні заміни (узагальнення, конкретизація, логічна синонімія), перестановки, додавання, компенсація і антонімічний переклад.

Фразеологічний переклад передбачає використання у тексті перекладу сталих одиниць з різним ступенем наближеності між одиницею ВМ і відповідною одиницею МП – від повного і абсолютного еквіваленту до приблизного фразеологічного відповідника.

Нефразеологічний переклад або дефразеологізація, як показує сама назва, передає дану ФО за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів МП. Зазвичай до нього вдаються лише впевнившись, що неможливо скористатися жодним з фразеологічних еквівалентів чи аналогів. Розглянемо прийоми і методи, що дозволяють досягнути повноцінного перекладу фразеологізмів у текстах німецьких ЗМІ [1, с. 315-372].

Повним фразеологічним еквівалентом передаються передусім ФО інтернаціонального характеру, які виникли на основі міфів, легенд, біблійних і літературних сюжетів, історичних фактів: *goldenes Zeitalter – золотий вік; Judas Kuss – поцілунок Юди.*

Частковий фразеологічний еквівалент – це тип перекладацького відповідника в якому образна основа, метафоричність відрізняється від оригіналу: *das Nachsehen haben – спіймати облизня.* Недоліком цього способу перекладу є те, що відмінності компонентного складу еквівалентів цього типу можуть спричинити відмінності емоційно-експресивної конотації. Німецький фразеологізм може мати декілька еквівалентів у мові перекладу. За допомогою вибіркових фразеологічних еквівалентів перекладач має можливість вибрати оптимальний варіант і передати стилістичну різноплановість німецьких ФО*: Sand in die Augen streuen – замилювати очі, напускати туману.*

Суто *лексичний переклад* застосовується у тих випадках, коли дане поняття позначене в одній мові фразеологізмом, а в іншій – словом. Такому перекладу піддаються також ті ФО, в яких у мові перекладу (МП) є слова-синоніми. Це здебільшого ідіоми, тобто сполучення, які позначають предмети чи поняття.

Смисловий зміст фразеологічних одиниць може бути переданий *вільним словосполученням.* Такі перекладі досить задовільно виконують свою роль у словнику, вказуючи точне семантичне значення одиниці.

Калькування дозволяє перенести безеквівалентну фразеологію в МП при максимально повному збереженні семантики вихідної мови (ВМ).

Цей перекладацький прийом може застосовуватися за відсутності в німецькій ФО еквівалента в українській мові, а також якщо неможливо вжити такий еквівалент у даному контексті.

Описовий переклад є способом передачі значення ФО за допомогою вільного словосполучення, яке експлікує значення даної ФО, що зазвичай призводить до втрати образності і виразності. Ще одним недоліком описового перекладу є його потенційна громіздкість.

Недоліком *транскрипції і транслітерації* є те, що вони можуть призвести до появи в тексті перекладу незвичних і малозрозумілих слів, що, в свою чергу, може спричинити невірне трактування певних понять.

Фразеологічні звороти надзвичайно важливі для публіцистичного мовлення. Їм притаманний потужний текстобудівний потенціал, і ця функція текстобудування особливо проявляється в текстах газетно-публіцистичного стилю. Фразеологізми значною мірою забезпечують зв'язність тексту, вони є засобом творення цілісного тексту та організації його макроструктури [6, с. 27, 29-30]. У мові преси дедалі частіше вживаються поряд з національною культурною (літературною) фразеологією розмовні, просторічні, в тому числі вульгарні жаргонні фразеологічні інновації позанормативних запозичень, які мають виразну експресію.

Стилістично знижені мовні елементи є одним з найефективніших засобів досягнення експресії у пресі. Використання таких одиниць є засобом стилізації неофіційного, невимушеного, фамільярного спілкування, а також засобом привертання уваги читача, оскільки в оточенні суспільно-політичних фразеологізмів такі ФО виразно виділяються на загальному тлі, навіть створюють контраст.

Література

1. Кияк Т.Р. Теорія і практика перекладу / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
2. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія/ Р. П. Зорівчак. – Львів, Вища школа, Вид.-во при Львівському університеті, 1983. – 160 с.
3. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография./ В. В. Виноградов. – М.: Наука,1977. – 312 с.
4. Гаврин С. Г. Фразеология современного русского языка. / С. Г. Гаврин. – П.: Пермский государственный педагогический институт, 1974. – 201 с.
5. Дорошенко І. С. Вступ до мовознавства. / І. С. Дорошенко, П. С. Дудик – К.: Академія, 1998. – 350 с.
6. Mala J. Stilistische Funktionen der Phraseologismen in publizistischen Textsorten. In: Königgratzer Linguistik- und Literaturtage. / Hradec Kralove: Gaudeamus, 2003. – S. 312.
7. Чернышева И. И. Фразеология современного русского языка / И. И. Чернышева. – М.: Высшая школа, 1970. – 380 с.
8. Шанский М. М. Фразеология современного русского языка / М. М. Шанский. – М.: Высшая школа, 1985. – 231 с.